

**SLOVENSKÝ
NÁRODOPIS**

4

ČÍSLO

ROČNÍK VII

1959

SLOVENSKÁ AKADEMIA VIED - BRATISLAVA

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online
sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV
(v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné
zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.ceeol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

KAZIMIERZ MOSZYŃSKI 1887—1959

Dnes prichodí nám pripomenúť pamiatku vedca nielen v Poľsku a v slovenskom svete významného, ale aj v európskych a svetových reláciách vynikajúceho.

Keď sme pred dvoma rokmi v našom Slovenskom národopise pozdravili prof. Kazimierza Moszyńského z príležitosti jeho sedemdesiatky, nikomu z nás ani nenapadlo, hoci zvesti o jeho nedobrom zdravotnom stave dochádzali občas aj na Slovensko, že by nás autor klasického diela o ľudovej kultúre Slovanov tak skoro opustil. Jeho posledné práce svedčia o znásobení tvorivých síl veľkého génia.

*V rámci krátkeho nekrológu nejde nám o rozbor a hodnotenie diela, ale len o pripomenutie zásluh veľkého vedca, ktorého život a činnosť sa jeho skonom dňa 30. marca t. r. zavŕšili a uzavreli.**

K. Moszyński bol pred druhou svetovou vojnou profesorom slovanskej etnografie na univerzite v Krakove a vo Vilne; po vojne sa vrátil späť do Krakova. Je zvláštne a zaujímavé, ako sa Moszyński, táto zložitá ľudská a vedecká osobnosť, dostával pomaly, ale iste a akosi skryto-cieľavedome k vlastnému životnému povolaniu. Sprvu študoval prírodné vedy vo Švajčiarsku (1906—1909), potom krátko na Akademii Sztuk Pięknych v Krakove. Márne sa usiloval o miesto učiteľa na vidieckych školách, aby mohol konať etnografické výskumy v krajoch bohatej a zachovanej ľudovej kultúry na území bývalého Poľska. Čo nemohol dosiahnuť ako učiteľ na verejnej škole, to sa mu podarilo dosiahnuť vo funkcii súkromného učiteľa; takto žil dlhé roky na rozličných miestach a vo voľnom čase mohol sa venovať jednak štúdiu odbornej literatúry, jednak priamemu výskumu a poznaniu ľudovej kultúry (na Ukrajine, na Polesí, v Bielorusku, na Žmudži a i.). Vtedy ešte málo publikoval, ale veľa zbieral. Až po prvej svetovej vojne dostal Moszyński miesto asistenta a čoskoro potom aj miesto vedúceho etnografickej sekcie slovanskej v Inštitúte antropológie vo Varšave a mohol sa venovať etnografii ako svojmu hlavnému zamestnaniu. Potom už cieľavedome a v Poľsku

* Pozri obšírny článok o vedeckej činnosti K. Moszyńského z pera jeho žiačky a dlhoročnej asistentky, doc. dr. Jadwigi Klimaszewskiej, Slovenský národopis V, 1957, 245—256; k nemu je pripojená úplná bibliografia Moszyńského prác.

i v ostatnom slovanskom svete vôbec prvý koná plánovité a systematické terénne výskumy. Okrem poľského územia, kde konal výskumy vo vyše 100 viac-menej rovnomerne rozložených dedinách, zbieral etnografický materiál v Bulharsku aj v Juhoslávii.

Terénne výskumy boli Moszyńskému východiskom a základom jeho vedeckej práce. Publikoval ich však len čiastočne v monografii o východnom Polesí (1928) a v trojzväzkovej Kulture ludowej Slowian (1929, 1934 a 1939). Toto dielo o rozsahu 2360 strán textu a 2700 ilustrácií predstavuje jedinečnú encyklopédiu slovanskej ľudovej kultúry. Ťažko povedať, čo na ňom väčšmi obdivovať: či vypracovanie systematiky ľudovej kultúry a z nej vyrastajúce ustálenie vedeckej terminológie a či odvahu a schopnosť syntetika vytvoriť z množstva rôznorodého materiálu prehľad ľudovej kultúry Slovanov. V syntetických prácach pri rekonštrukcii ľudovej kultúry slovanskej od najstarších čias Moszyński používal metódu tzv. kritického evolucionizmu, z ktorého vyšiel a ktorému ostal verný do smrti. Vo svojich prácach vystupuje ako svedomitý bádateľ, opierajúci sa v prvom rade o materiál z vlastných terénnych výskumov, cudzie vývody posudzuje kriticky, vyberá si z nich, ako z historických prameňov, z krásnej literatúry a pod., len veci nesporné, vyhýba sa schematizovaniu a prílišným generalizáciám. Prítom jeho štýl vedeckých prác nie je suchý a nudný, ale napodiv jasný a konkrétny, svieži a zaujímavý, i keď je autor v trakte výkladu nútený vypomôcť si občas krátkym hypotetickým osvetlením a vedome mieriť k syntéze.

Hoci by sme jeho úlohu, sledovanú Moszyńským vedome asi od r. 1920, po vydaní Kultury ludowej Slowian mohli pokladať v podstate za splnenú (chýba len spracovanie spoločenskej kultúry) a ostatné práce, ako napr. Badania nad pochodzeniem i pierwotną kulturą Slowian, Polesie Wschodnie, Atlas kultury ludowej w Polsce atď., mohli by sme považovať len za práce prípravné a pomocné, podradené tomuto hlavnému cieľu, predsa Moszyński do konca života neprestal písať o otázkach ľudovej kultúry slovanskej. Používal prítom nielen etnografické a historické, ale najmä jazykové pramene (O Neurach Herodota. Uwarstwienie socialne Praslowian. Pierwotny zasiąg języka prasłowiańskiego a iné).

No Moszyński sa neuspokojil so sledovaním a osvetľovaním etnografickej problematiky slovanskej, ale v rokoch druhej svetovej vojny a po nej pokročil ďalej a venoval pozornosť primitívnym, na nižšom stupni kultúry stojacim národom na celom svete. Už vo Vilne, ale najmä po návrate do Krakova začal opäť horlivo študovať prírodné vedy, biológiu a psychológiu zvierat, psychológiu človeka, archeológiu, všeobecnú históriu, dejiny kultúry, literatúry a umenia, ako aj filozofiu, aby raz mohol napísať syntetickú prácu o človeku a jeho kultúre. Na tieto témy Moszyński prednášal v Krakove svojim univerzitným poslucháčom a vydal dvoje významných skript. Osobitne však zamýšľal asi r. 1950 alebo 1951 vydať štvorzväzkové dielo Všeobecný národopis. Táto práca po znač-

Wielce Szanowny Panie Kolego:

Bardzo serdecznie dziękuję za tak miły list z d. 1 ub. m. oraz za wnoszące poprawdy pamięci o mnie wyrażone przez nadstawienie tak iściliwej kartki z d. 5 ub. m. (z łoshowy).

Wracając proszę Panu jedną nadbitkę mego „Uwarstwienia socjalnego Prastowian” z najważniejszych poprawkami, które warto by podać w jednym z zeszytów Slov. Národopisa. Przykro mi, że niechcący spowodowałem podkreślenie w takich słowach jak *ekyos* etc. Przywrócić im do podkreślenia (polskim) zecerom łoskień literę *u*, aby nie opuszczali znaku krótkości pod nią. To narobiło kłopotu zecerom *u* Panów.

proszę na wyrost przykorników, a tanom (etnografom) byłby potrzebny drugi, proszę mi napisać, możliwe, że uda mi się i ten drugi wysłać (u tej chwili nie mam tego pośrednicznika, bo nie wiem, ile mamy jeszcze woluminów, którym nie obciążam, kompletów).

Piszę cię dziękuję za igracie noworocne z Szanowny Redakcji Slov. národopis i noworocne do Wł. Pami. Kolegi oraz Dziennik Łoski Redakcji najlepsze igracie noworocne wszelkiego dobra

Proszę przysłać najlepsze i serdeczne
podziękowania
i moim uścisk dłoni

Wł. Pami.

ných zmenách vyšla r. 1958 pod názvom Człowiek—Wstęp do etnografii powszechnej i etnologii. Je to veľká (má 854 strán textu a 38 tabúl obrázkov), živo a zaujímavo napísaná kniha, jediná svojho druhu vo svetovej literatúre. Autor v nej uložil obrovské vedomosti zo všeobecnej etnografie, dôležité pre zainteresovaných odborníkov a zaujímajúce aj široké vrstvy čitateľov. Prvá časť, rozdelená do štyroch kapítol, je vlastne samostatnou učebnicou, keďže sa v nej vynikajúcim spôsobom a kriticky podávajú základné otázky teórie, metodológie a histórie tzv. etnologických vied (autor sa pridržiava staršej, na Západe dodnes a donedávna aj u nás zaužívanej terminológie). V druhej časti knihy zas hovorí o problémoch života a kultúry primitívnych spoločností, teda o geografickom prostredí, demografii a biológii a o fyzických, psychických a jazykových rozdielnostiach ľudstva.

Ani pri najlepšej vôli nie je možné tu podrobne vypočítať všetky zásluhy Moszyńského. Jeho hlavné životné diela, ktoré sme zhruba načrtli, pretrvávajú ako pevný základ rozvoja slovanskej a svetovej etnografie. Z nich, ale aj z celého radu ďalších Moszyńského prác, čerpajú a budú čoraz viac čerpať nielen etnografi, ale i bádatelia vied stojacích na hraniciach etnografie, ako odborníci v slovesnom a hudobnom folklóre, lingvisti, architekti, výtvarníci, predhistorici a antropológovia.

Moszyński veľmi účinne zasiahol aj do organizácie etnografického muzejníctva, prispel iniciatívne k založeniu Ludu Słowiańskiego, vo svojom čase jediného časopisu pre slovanskú etnografiu a dialektológiu atď., atď.

Kazimierzovi Moszyńskému patrí vďaka a úcta za vyriešenie mnohých základných otázok ľudovej kultúry Slovanov. Česť jeho pamiatke!

Rudolf Zátka

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ
Журнал Словацкой Академии Наук
1959 № 4

Издается четыре раз в год
Издательство Словацкой Академии Наук
Редактор д-р Ян Подолак
Адрес редакции Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE
Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang VII, 1959, Nr. 4. Erscheint viermal im Jahre
Herausgegeben vom Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Redakteur Dr. Ján Podolák
Redaktion Bratislava, Klemensova 27

SLOVAK ETHNOGRAPHY
Journal of the Slovak Academy of Sciences
Volume VII, 1959, No 4
Published quarterly by the Slovak Academy of Sciences
Managing Editor Dr. Ján Podolák
Editor Bratislava, Klemensova 27, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE
revue de l'Académie slovaque des sciences
Année VII, 1959 No 4. Parait quatre fois par an
Aux Editions de l'Académie slovaque des sciences
Rédacteur: dr. Ján Podolák
Rédaction Bratislava, Klemensova 27

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS
Casopis Slovenskej akadémie vied
Ročník VII, 1959, číslo 4. Vychádza štyri razy do roka
Vydalo Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
Zodpovedný a výkonný redaktor dr. Ján Podolák
Redakčná rada: doc. dr. Rudolf Bednárík, dr. Soňa Burlasová, dr. Božena Filová, dr. Soňa
Kovačevičová, dr. Michal Markuš, doc. dr. A. Melicherčík, dr. Ján Mjartan, Rudolf Žatko
Redakcia Bratislava, Klemensova 27
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin
Jednotlivé čísla Kčs 13,50, celoročné predplatné Kčs 54,—.
Výmer PIO 2385/49-III/2 — X-205459
Rozširuje Poštová novinová služba. Objednávky prijíma každý poštový úrad i doručovateľ.